

KNJIŽNIČNO-INFORMACIJSKA DEJAVNOST V SHEFFIELDU, VELIKA BRITANIJA VTISI S STROKOVNEGA IZPOPOLNJEVANJA

*Breda Popovič, Osrednja družboslovna knjižnica
Jožeta Goričarja, Ljubljana*

UDK 02:681.3(410)

POPOVIČ, Breda: *Knjižnično-informacijska dejavnost v Sheffieldu, Velika Britanija. Vtisi s strokovnega izpopolnjevanja, Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), št. 1/2, str. 85-100*

Prispevek opisuje delovanje in povezovanje knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu, Velika Britanija. Po opisu nekaterih najzanimivejših knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu se dotakne predvsem naslednjih tematskih sklopov: obdelave gradiva in organizacije dela v knjižnicah, avtomatizacije, povezanosti knjižnic in informacijskih centrov z družbenim okoljem ter povezovanja knjižnic in informacijskih centrov v regionalnem okviru. Nekaj besed je tudi o reševanju finančne problematike v knjižnicah, kar bo tudi za nas verjetno vedno bolj aktualno.

UDC 02:681.3(410)

POPOVIČ, Breda: *Library and information services in Sheffield, Great Britain. Impressions from professional training. Knjižnica, Ljubljana, 34 (1990), no. 1/2, p. 85-100*

Libraries and information centers, their performance and networking in Sheffield, Great Britain, are discussed in the article. The author analyzes the following subjects: cataloguing, organization, automation, networking at the regional level and relationships of libraries and information centers with other institutions and social environment in general. The author also speaks about solving financial problems in libraries.

Predgovor

Poleti 1989 sem bila na trimesečnem strokovnem izpopolnjevanju v Knjižnici za humanistične in družboslovne vede (City Arts and Social Sciences Library), ki je del javne knjižnice v Sheffieldu. Strokovno izpopolnjevanje je obsegalo izvedbo projekta "LISA on CD-ROM" (Library and Information Sciences Abstracts on Compact Disc - Read Only Memory) v Knjižnici za humanistične in družboslovne vede, obiske triindvajsetih različnih knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu in okolici ter razgovore z različnimi strokovnjaki za področje knjižničarstva, avtomatizacije in poslovanja knjižnic.

V pričujočem prispevku se bom omejila le na opis vtisov iz obiskov knjižnic in informacijskih centrov, o projektu, ki sem ga napravila v okviru izpopolnjevanja, pa bom več napisala v eni naslednjih številok.

Uvod

Sheffield ima 540.000 prebivalcev in je po velikosti četrto največje mesto v Angliji. Je kulturno, gospodarsko, trgovsko, izobraževalno, zdravstveno in prometno središče za območje regij južnega Yorkshira, severnega dela Derbyshira in Nottighamshira. Mesto Sheffield je bilo med prvimi, ki so pričela s povezovanjem knjižnic in informacijskih centrov na svojem regionalnem območju.

Knjižnični informacijski sistem v Sheffieldu tvorijo javne (Sheffield City Libraries), univerzne (University of Sheffield Libraries), politehnične (Sheffield City Polytechnic Libraries), specialne, vladne knjižnice ter knjižnice v privatni lasti. Del KIS-a v Sheffieldu so tudi informacijski centri in informacijske službe, ki delujejo kot del knjižnic, podjetij, raznih organizacij ali samostojno.

Knjižnice in informacijski centri v Sheffieldu tvorijo enega izmed štirih največjih in najbolj razvitih regionalnih knjižničnih informacijskih sistemov v Veliki Britaniji (poleg londonskega, birminghamskega in manchesterskega). Svoj širok razpon dejavnosti, od tradicionalno knjižničarskih do informacijskih, ki temelje na najnovejši tehnologiji, nudijo več kot pol miliona prebivalcem, organizacijam ter podjetjem.

Kot sem že omenila, je Knjižnica za humanistične in družbene vede zame organizirala obiske triindvajsetih knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu. Obiski so bili večinoma enodnevni. V okviru izpopolnjevanja sem obiskala tudi naslednje oddelke javne knjižnice: oddelek za obdelavo gradiva, oddelek za izobraževanje uporabnikov ter oddelek za avtomatizacijo.

I. Oris nekaterih knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu

1. Javna knjižnica v Sheffieldu (Sheffield City Libraries)

Javne knjižnice tvorijo: centralna mestna knjižnica, 35 "lokalnih" knjižnic (Community Libraries) s prav toliko pododdelki (branches), 300 šolskih knjižnic oz. pododdelkov, 86 knjižnic oz. pododdelkov v bolnišnicah, domovih za ostarele in drugih socialno-skrbstvenih domovih, 4 potujoče knjižnice (s 120 postajami), depositne knjižnice (deposit collections), informacijski centri, namenjeni uslužbenecem regionalnega vladnega okrožja (Local Government Information Services), javnosti (Community Information Unit) ter znanstveno-tehnološki park (Science and Technology Park), namenjen predvsem posredovanju online informacij podjetjem in različnim organizacijam.

Osrednja enota javnih knjižnic v Sheffieldu je Centralna mestna knjižnica, ki v svoji stavbi v centru mesta nudi uporabo naslednjih oddelkov: - oddelek izposoje "splošnoizobraževalne" literature, - knjižnico za otroke, - glasbeno in video knjižnico, - knjižnico za humanistične in družbene vede, - arhivsko knjižnico za območje South Yorkshire, - domoznansko knjižnico, - knjižnico za tehnične vede, - knjižnico namenjeno poslovnežem in organizacijam, - svetovni informacijski center za metalno industrijo, - informacijski center za mesto Sheffield, - informacijski center, namenjen pripadnikom različnih etničnih skupin.

V stavbi Centralne mestne knjižnice so tudi oddelki za administracijo, vodilno osebje, oddelek za obdelavo knjižnega gradiva, fotografski in tehnični oddelek, oddelek za založniško dejavnost, trgovina (Library shop) ter manjše gledališče (Drama Studio).

Dejavnost javne knjižnice je, kot lahko vidimo, zelo razvejana. To je opaziti tudi v izjemno bogatem knjižnem fondu. Ob tem moram poudariti, da je večina knjižnega gradiva v prostem pristopu, kar je neprecenljive vrednosti za uporabnika. Gradivo je urejeno po Deweyevi decimalni klasifikaciji. **Oddelek** izposoje "splošnoizobraževalne" literature ima, denimo, vse knjižno gradivo v prostem pristopu, ostale knjižnice oz. oddelki pa imajo zaradi pomanjkanja prostora starejše knjižno gradivo shranjeno v skladiščih. Arhivska knjižnica ima skoraj ves svoj knjižni fond, katerega velik del je neprecenljive vrednosti, v posebno zavarovanih skladiščnih prostorih.

Ob prostem pristopu lahko uporabniki iščejo informacije o gradivu tudi po klasičnih kartotečnih katalogih, za zadnjih deset let pa na mikrofiših, posebej za periodične publikacije in posebej za monografije.

Vsaka knjižnica oz. oddelek javnih knjižnic ima na voljo uporabnikom vsaj en fotokopirni stroj, večje pa tudi osebni računalnik in telefax.

2. Univerzitetna knjižnica (University Of Sheffield Library)

Univerzitetno knjižnico v Sheffieldu tvorijo Centralna univerzitetna knjižnica, enajst fakultetnih ter šestnajst oddelčnih knjižnic. V fakultetnih in oddelčnih knjižnicah se nahaja specializirana literatura za določena znanstvena oz. strokovna področja.

Zgradba Centralne univerzitetne knjižnice je grajena v tri nadstropja, v kleti pa ima veliko skladišče za starejše knjižno gradivo. V pritličju je prostor za izposajo, kataloge (kartotečne, kataloge na mikrofišu z mikročitalci ter terminale za online katalog), prostor za fotokopiranje, računalnike in telefax na voljo uporabnikom, poseben prostor za knj. gradivo s krajšim izposojevalnim rokom ter dve prostorni čitalnici. V pritličju se nahajajo tudi prostori informatorjev oziroma predmetnih specialistov za določeno strokovno oz. znanstveno področje. V ostalih dveh nadstropjih pa je, po ustaljenem britanskem vzorcu, v prostem pristopu in po Deweyevi decimalni klasifikaciji, postavljeno knjižno gradivo.

Univerzitetna knjižnica v Sheffieldu štirikrat letno izdela katalog serijskih publikacij na mikrofišu (Union List of Serials), ki se nahajajo v vseh knjižnicah Sheffielda.

3. Knjižnica politehnike (Sheffield City Polytechnic Libraries)

Z 12.000 vpisanimi študenti je politehnika v Sheffieldu ena največjih v Veliki Britaniji. Razdeljena je v 5 fakultet in ima 4 knjižnice: Centralno knjižnico politehnike (Eric Mensforth Library) in tri knjižnice s specializirano literaturo za določena področja (Totley Site Library, Psalter Lane Site Library ter Mary Badland Library). Obiskala sem Centralno politehnično knjižnico ter knjižnico, ki je namenjena hranjenju in izposoji družboslovne literature (Mary Badland Library).

Vse štiri knjižnice imajo vse knjižno gradivo (več kot 450.000 monografskih ter 2000 naslovov periodičnih publikacij) v prostem pristopu, urejeno po Deweyevi decimalni klasifikaciji.

Centralna knjižnica politehnike (Eric Mensforth Library). Stavba Centralne politehnične knjižnice je bila zgrajena l. 1975 in ima tri nadstropja. V pritličju se nahajajo izposoja, knjižno gradivo ter posebne zbirke (Science and Engineering area, Electronic Components Collections, Communication Technical Information Unit) za področje tehničnih in inženirskih ved, zbirka literature s krajšim izposojevalnim rokom ter video oddelek. V prvem nadstropju se nahaja družboslovna literatura, posebne zbirke (Business Collection, Company Collection, Market Research, Statistical Data Collections, Parliamentary Collection). Tu najdemo tudi Evropski dokumentacijski center, ki hrani in posoja uradne zakonodajne in statistične dokumente, razna poročila ter mednarodne pogodbe članic Evropske skupnosti. V drugem nadstropju nudi knjižnica svojim uporabnikom v enem prostoru uporabo pisalnih strojev, v drugem mikroročunalnikov, v tretjem pa fotokopirnih strojev.

Uporabnikom je tu na voljo tudi prostorna čitalnica, ter prostor, ki je namenjen prelistavanju literature. V tretjem nadstropju so prostori za vodilno in administrativno osebje ter posebni oddelki (npr. oddelek za grafično oblikovanje).

Zanimiv in posnemanja vreden se mi je zdel način naročanja novih knjig v tej knjižnici. Bibliotekar v Centralni knjižnici politehnike, ki je zadolžen za nakup novih knjig, sodeluje pri naročanju knjig s predstavnikom štiridesetih profesorjev, preko katerega izve za želje oz. potrebe po novem gradivu. Predstavniki profesorjev imata tudi funkcijo koordiniranja med željami profesorskega osebja politehnike ter potrebami in finančnimi zmožnostmi knjižnice. Preko predstavnika profesorjev oziroma "koordinatorja" bibliotekar zasleduje potrebe po novem knjižnem gradivu, ne da bi mu bilo potrebno komunicirati s štiridesetimi ljudmi, poleg tega pa "koordinator" že v pogovoru s profesorskim osebjem vodi neke vrste usklajevalno politiko. Funkcija koordinatorja je prostovoljna in neplačana.

Družboslovna knjižnica politehnike (Mary Badland Library). V tej knjižnici se nahaja tretjina vsega knjižnega gradiva v politehniki - monografske in periodične publikacije s področja družboslovja. Knjižnico redno obiskuje četrtina vseh študentov politehnike. Največji problem knjižnice je pomanjkanje nestrokovnega kadra, tako da mora šest zaposlenih opravljati tudi vsa rutinska knjižničarska opravila. Zaradi tega zaposlenim primanjkuje časa za intenzivno gradnjo lastnih podatkovnih baz. Velik pomen dajejo uvajanju študentov v uporabo knjižnice oz. izobraževanju uporabnikov. Pogosto organizirajo obiske skupin študentov, ki jih seznanijo z osnovami postavitve gradiva (DDC), z literaturo, ki jim je na voljo v knjižnici, pa tudi z uporabo raznih referenčnih publikacij ter bibliografskih pripomočkov za študij.

4. Knjižnica za poklicno svetovanje (Careers Library)

Knjižnica deluje v okviru Careers Service. Namenjena je predvsem tistim, ki zaključujejo šolanje in stoje pred izbiro poklica ter tistim, ki žele (pre)usmeriti svojo kariero, zamenjati poklic ali pa se po določenem času odsotnosti žele spet vrniti v delovno razmerje. V Knjižnici za poklicno svetovanje najde uporabnik informacije o potrebnih kvalifikacijah za poklice ter dobi odgovore na vprašanja kako, kje in v kakšnem času si kvalifikacije lahko pridobi. Uporabnik lahko s pomočjo publikacij v knjižnici dobi podrobnejšo predstavo o tem, kaj bo njegovo delo v bodočem poklicu obsegalo. Preko računalniških terminalov pa lahko dobi tudi informacije o tem, koliko bi šolanje, študij, tečaj ali druga oblika usposabljanja stala, pa tudi o virih financiranja itd. V knjižnici nudijo tudi informacije o delnih, začasnih, sezonskih zaposlitvah, prekvalifikacijah, možnostih za angažiranje pri prostovoljnem delu in možnostih za samozaposlovanje.

Viri informacij so razni priročniki in publikacije, ki so vsi v prostem pristopu, urejeni po klasifikacijskem indeksu, ki je enoten za vse Knjižnice za poklicno svetovanje v Veliki Britaniji.

Ažurne informacije pa osebe poišče tudi online po različnih bazah podatkov. Največ iščejo po bazi Polytel, ki vsebuje informacije o tečajih in drugih oblikah izobraževanja in poklicnega usposabljanja na vseh Politehnikah v Veliki Britaniji, manj pa po bazah Campus 2000, ECCTIS in Times Network Database.

Veliko uporabnih informacij pa najdejo uporabniki v knjižnici tudi preko videoteksta PRESTEL, ki je last Britanskega Telecom omrežja. Videotekst vsebuje preko 300.000 strani informacij za zelo različna področja - transport, izobraževanje, poslovanje, zavarovanje, bančništvo itd. Tako lahko v bazi za transport dobiš podrobne informacije o letalskem, avionskem in avtobusnem prevozu - odhode, prihode, zamude, cene, lahko celo rezerviraš vozovnico, se "čekiraš" za letalski let ali rezerviraš sobo v hotelu.

V Knjižnici za poklicno svetovanje ter v Centralni mestni knjižnici pa se nahajata tudi dva terminala lokalnega računalnika TAP (Training Access Points) preko katerih z lahkoto iščejo uporabniki (tudi otroci) sami, saj je izredno uporabniško prijazen. Baza podatkov vsebuje informacije o vseh možnostih za izobraževanje ali strokovno in študijsko izpopolnjevanje, ki so na voljo v Sheffieldu in okolici.

Knjižnica za poklicno svetovanje je locirana v pritličju poslovne zgradbe v poslovnem središču Sheffielda in ima veliko število, predvsem mlajših, obiskovalcev.

5. Poslovna knjižnica (Business Library)

Poslovna knjižnica je predvsem referenčna knjižnica. Deluje v tesni povezavi z lokalno vlado, bankami, velikimi podjetji, organizacijami, agencijami, knjižnicami in informacijskimi centri. Locirana je v stavbi Centralne mestne knjižnice, nasproti Knjižnice za tehnične vede, s katero tudi najtesneje sodeluje. Sodeluje tudi s Knjižnico za humanistične družbene vede ter z Znanstvenim in tehnološkim parkom.

Knjižnica je namenjena predvsem informiranju poslovnežev, zato je v njej ažurna informacija najpomembnejša. Uporabniki pa so v veliko primerih tudi iskalci zaposlitve ter tisti, ki menjajo službo ter žele pred intervjujem za novo zaposlitev dobiti informacije o podjetju oz. organizaciji, kjer kandidirajo.

Viri informacij v knjižnici so številni direktoriji, imeniki, indeksi, registri ter razne publikacije (predvsem take, ki jih izdajajo profesionalna združenja npr. odvetnikov) itd. V knjižnici imajo npr. direktorij telefonskih števil in teleksov vseh večjih in pomembnejših podjetij in organizacij v svetu, ter seveda vseh ki se nahajajo na britanskih tleh. Veliko direktorijev in indeksov (npr. direktorij z osnovnimi podatki vseh podjetij in organizacij v Sheffieldu in okolici) se nahaja na mikrofiših.

Različni tiskani viri v knjižnici so tako številni in obsegajo toliko različnih področij, da si morajo pri iskanju tudi zaposleni sami pomagati z direktorijem direktorijev o

virih informacij, ki je sestavljen iz dveh delov. V prvem delu so viri razvrščeni po vsebini (po abecedi "subject headings" z DDC oznako), v drugem pa po abecedi držav, znotraj držav pa spet po vsebini. Tiskane publikacije so uporabnikom na voljo v prostem pristopu, razvrščene po Deweyevi klasifikaciji.

Poleg Znanstvenega in tehnološkega parka daje Poslovna knjižnica največ informacij svojim uporabnikom na podlagi online računalniških poizvedb. Preko osebnega računalnika in gostiteljev DIALOG, ECHO, DATA-STAR, ESA/IRS, INFOLINE, SDC ORBIT ima dostop do več kot 500 tujih baz podatkov. Uporabnike zanimajo predvsem finančne, delniške in poslovne informacije.

V knjižnici so na voljo uporabnikom tudi videoteksti in teleteksti (PRESTEL, CEEFAX, ORACLE idr.) za podobne informacije kot jih lahko dobe tudi v Knjižnici za poklicno svetovanje.

Pri informiranju svojih uporabnikov uporablja Poslovna knjižnica tudi številne vire, ki se nahajajo v Knjižnici za tehnične vede, predvsem: statistična poročila, publikacije o zakonodaji na področju zavarovanja, delovne zakonodaje, varstva pri delu, kreditov, razna poročila, pa tudi monografske publikacije s področja ekonomije, zaposlovanja in marketinga.

Delo v knjižnici je za osebe zelo zahtevno in naporno, saj je veliko obiska, telefonskih klicev ter zahtev po najrazličnejših informacijah. Situacijo poslabšuje tudi to, da ima knjižnica za svojo dejavnost na voljo le en prostor, ki pa je postal zaradi številnih uporabnikov ter informacijskih virov že pretesen.

6. Znanstveni in tehnološki park (Science and Technology Park)

V Sheffieldu so pred kratkim ustanovili Znanstveni in tehnološki park z namenom, da bi nudil informacije podjetjem in organizacijam v Sheffieldu in okolici.

Znanstveni in tehnološki park ima preko gostiteljev online dostop do več kot 600 baz podatkov iz vsega sveta, predvsem za področja standardov, specifikacij, patentov, inovacij, regulacij trga, raziskav trga, marketinga, zakonodaje, financ in poslovanja. Veliko baz podatkov vsebuje tudi informacije o Evropski skupnosti ter tekočih političnih dogodkih.

Informacije, ki jih nudijo, so življenjskega pomena za podjetja, ki želijo biti uspešna oz. na tekočem z novostmi, ki jih zadevajo. Uporabnike informirajo tudi o tem, kako in kje vzpostaviti poslovne stike, informirajo jih o profilih podjetij in velikih družb ter o zadnjih novostih oz. ugotovitvah na področju raziskovanja.

Poleg online računalniških poizvedb nudijo podjetjem in organizacijam tudi SDI profile in "globinsko poizvedovanje". Dejavnost financira vlada, svoje usluge pa Znanstveni in tehnološki park vsem uporabnikom zaračunava.

II. Obdelava gradiva, organizacija dela

V Centralni mestni knjižnici sem obiskala tudi Oddelek za obdelavo knjižnega gradiva (Bibliographic Section), ki je s terminalom online povezan z BLAISE-RECORDS (BLAISE=British Library Automated Information Service) - bazo podatkov Britanske knjižnice, ki je osnova za obdelavo novega gradiva v knjižnici. Vsebuje več kot dvajset milijonov zapisov v MARC-formatu in pokriva tako monografske kot periodične publikacije, sivo literaturo, avdiovizualni material in drugo gradivo v angleškem ter tristo drugih jezikih.

Obdelava gradiva v Centralni mestni knjižnici v Sheffieldu poteka takole: najprej Oddelek za obdelavo gradiva online preveri, če se dokument že nahaja v bazi BLAISE-RECORDS. Če je dokument že obdelan v Britanski knjižnici, izpolni Oddelek za obdelavo gradiva le krajši formular, ki potrdi lokacijo dokumenta (takšnih primerov je cca 55 %) in ga pošlje Britanski knjižnici. Zapise iz baze pa prenese online v svojo bazo (5 zapisov na minuto), ali pa jih naroči na magnetnih trakovih. Oddelek za obdelavo gradiva dobi od Britanske knjižnice šestkrat letno magnetne trakove z zahtevanimi zapisi. Te pošljejo v Mestni računalniški center, kjer jih s trakov prenesejo na mikrofiš z oznako knjižnice, v kateri se dokument nahaja. Tako izdelani mikrofiši so potem na voljo uporabnikom. Temelj katalogizacije je uporaba angleško-ameriških kataložnih pravil (AACR2), ki so mednarodni standard. Ker pa se katalogi oblikujejo v strojno čitljivi obliki, se uporablja UKMARC format (UKMARC=United Kingdom Machine Readable Cataloguing), ki je osnova za razpoznavanje posameznih elementov opisa: naslov, avtor, ISBN, cena itd.

Celotna obdelava knjižnega gradiva v Centralni mestni knjižnici torej poteka v Oddelku za obdelavo knjižnega gradiva, tudi katalogizacija in klasifikacija tistih 45% gradiva, ki ga ni v bazi podatkov Britanske knjižnice.

S takšno organizacijo se delo v posamezni knjižnici, ki je del Javnih knjižnic v Sheffieldu, zelo razbremeni. Tako denimo Knjižnica za humanistične in družboslovne vede dobi vse gradivo v knjižnico že obdelano. Ker je knjižnica odprta ob delavnikih dvanajst ur dnevno, je večji del osebja zaposlen z izposojo ter telefonskimi informacijami. Za strokovne informacije skrbijo zaposleni, ki so predmetno specializirani. Vsak od njih je informator za nekaj strokovnih področij. Informacije so ročne ali računalniške. Delo predmetnega specialista obsega tudi izbor knjižnega gradiva za nakup za njegova strokovna področja.

Takšna organizacija dela vsekakor omogoča zaposlenim, ki niso obremenjeni še z obdelavo gradiva, več časa za izpopolnjevanje na njihovih strokovnih področjih, kar omogoča kvalitetnejše informacije.

III. Razmerje okolje-knjižnice

Pri vseh knjižnicah in informacijskih centrih, ki sem jih obiskala, me je posebej navdušilo spoznanje, da delujejo tesno v povezavi z okoljem. Do potankosti poznajo potrebe svojih uporabnikov npr. posebnih družbenih skupin, etničnih manjšin, brezposelnih itd.

V Sheffieldu je bilo narejenih že precejšnje število raziskovalnih nalog, katerih cilj je prepoznati potrebe uporabnikov. Osebe v knjižnicah in informacijskih centrih se zaveda, da se v hitro razvijajočem okolju ter v obdobju ekonomske regeneracije mesta tudi potrebe uporabnikov hitro spreminjajo in razvijajo. Velik pomen dajejo tudi spremembam demografskega profila mesta - število starejših prebivalcev proporcionalno namreč nenehno narašča. Skratka, knjižnice in informacijski centri se trudijo prepoznati in zadovoljevati čim širši razpon potreb in informacij.

Ožjemu krogu uporabnikov oz. zadovoljevanju specifičnih potreb prebivalcev v nekem okolju pa so namenjeni Centri za lokalne informacije (Community Information Services). Termin lokalna informacija (community information) se je najprej pojavil v ZDA, v sedemdesetih letih pa tudi v Veliki Britaniji, ko so knjižnice spoznale, da preskrba z informacijami sama po sebi ni dovolj, da bi reševala ljudem vsakodnevne probleme. Posledica tega spoznanja so bili novo ustanovljeni Centri za lokalne informacije, ki naj bi pomagali posameznikom oz. družbenim skupinam pri reševanju njihovih vsakodnevnih problemov (finančnih, službenih, domačih itd.). Centri so usmerjeni predvsem k družbenim skupinam z nizkim socialnim statusom, saj imajo le-ti ponavadi otežen dostop do informacij. Viri informacij v centrih so predvsem razni priročniki oziroma publikacije, ki pomagajo osebu in uporabnikom pri reševanju problemov. Selekcijo oz. nabavo tega gradiva opravlja nekdo, ki dobro pozna lokalno skupnost, ki ve, kakšni strukturi prebivalcev bo gradivo namenjeno (ponavadi knjižničar z lokalnega področja, ki se o strokovnem gradivu posvetuje s strokovnjaki za določeno področje). Velik poudarek dajejo centri tudi temu, kako prebivalce vzpodbuditi, da se obrnejo na njih, kako jih informirati o tem, kakšne informacije oziroma pomoč pri reševanju problemov jim lahko nudijo.

IV. Avtomatizacija

1. Javna knjižnica

Knjižnica ima sodoben način izposoje, ki je avtomatiziran že od leta 1974. Najprej so avtomatizirali izposajo v Centralni mestni knjižnici, kasneje pa tudi v 32 "lokalnih" knjižnicah. Sistem izposoje je Plessey (sedaj DS Ltd.) 7050, offline (hardware ICL, DRS 20, printer microline 192). Svetlobno pero (z mikroprocesorjem) v povezavi s terminalom z odčitavanjem palične kode na knjigi oz. izkaznici uporabnika kontrolira izposajo, rezervacije, opomine. Podatki so hranjeni na magnetnih trakovih v treh datotekah: a) izposojeno knjižno gradivo, b) datoteka z osebnimi podatki o uporabnikih, ter o tem, kaj imajo izposojeno, c) rezervacije.

Prednost tako avtomatizirane izposoje je v tem, da teče izredno hitro in brez zastojev. Ko so npr. l. 1974 uvedli avtomatizirano izposajo v oddelku splošnoizobraževalne literature, je bilo število letno izposojenih knjižnih enot 700.000. Danes je to število dvakrat večje, pa vendar ni bilo potrebno povečati števila zaposlenih na izposoji. Avtomatizirano je tudi tiskanje opominov, rezervacije, vnešene v računalnik, pa se pokažejo na terminalu, ko se izposojeno gradivo vrne. Slabost tega sistema pa je v tem, da je offline in ne online. Tako podatki o izposojenem gradivu niso na voljo za "tekoči" dan, ampak le do prejšnjega dne. To je tudi vzrok, da bodo prešli najkasneje v dveh letih na nov način izposoje, online, ki bo seveda kompatibilen s starim.

Poleg zagotavljanja gradiva iz lastnega fonda, se knjižnica intenzivno ukvarja s posredovanjem ažurnih informacij. V ta namen gradi lastne baze podatkov, uporablja pa tudi tuje baze podatkov. Večina knjižnic, ki so del javnih knjižnic v Sheffieldu, je nedavno pričela s selektivno gradnjo lastnih baz podatkov. Pri gradnji lastnih baz najpogosteje uporabljajo programsko opremo Inmagic in dBase III, za urejanje teksta pa WordStar.

Preko osebnih računalnikov (IBM PC) ter gostiteljev BLAISE (Velika Britanija), DATA-STAR (Švica), DIALOG (ZDA), ECHO (Evropska skupnost), ESA/IRS (Italija), SDC ORBIT (ZDA) in INFOLINE (Velika Britanija) pa ima Centralna mestna knjižnica online dostop do več kot petsto tujih baz podatkov. Tuje baze podatkov so glede na področja, ki jih pokrivajo, med seboj zelo različne in obsegajo biologijo, kemijo, fiziko, medicino, novo tehnologijo, tehnične vede, raziskave trga, poslovne in finančne informacije, elektroniko, inženiring, industrijo, standarde in patente, družboslovne in humanistične vede itd. Zanimivo je to, da tako pridobljene informacije zaračunavajo podjetjem in organizacijam, individualnim uporabnikom pa ne.

Od različnih gostiteljev, ki so na voljo v Central City Library, sem najboljše spoznala DIALOG, ki je eden največjih informacijskih sistemov na svetu. Je last Lockheed

Information Systems in ima sedež v Kaliforniji. Vanj je vključenih več kot dvesto različnih, predvsem bibliografskih baz podatkov, ki zajemajo širok razpon znanstvenih in strokovnih področij (humanistične vede, družboslovje, tehnične vede, medicino, kemijo...). Za moje moje strokovno in delovno področje so bile zanimive predvsem naslednje baze podatkov iz področja družboslovja: SOCIAL SCI-SEARCH (baza vsebuje iste dokumente kot v tiskani obliki Social Science Citation Index - cca 2.500.000 dokumentov, nove dokumente dodajajo bazi vsak mesec, ura iskanja po njej pa stane npr. 120 ameriških dolarjev), SOCIOLOGICAL ABSTRACTS (vsebuje cca 275.000 dokumentov iz svetovne sociološke literature in sorodnih znanstvenih disciplin, nove dokumente dodajajo bazi trikrat letno), ERIC (vsebuje cca 661.000 dokumentov s področja izobraževanja, nove dokumente dodajajo bazi mesečno) in LISA (vsebuje cca 97.800 dokumentov o knjižnično informacijskih vedah in sorodnih disciplinah, nove dokumente dodajajo bazi mesečno).

Centralna mestna knjižnica je odgovorna tudi za gradnjo lokalne videotekst baze podatkov, v kateri se nahajajo informacije o dogajanju na področju Sheffielda in okolice (šport, prostočasne aktivnosti, informacije o knjižnicah...).

Sodobni trendi niso obšli knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu. Z intenzivno naglico prodira v uporabo nov računalniški medij CD-ROM (Compact Disc-Read Only Memory). Centralna mestna knjižnica ima trenutno na voljo osem kompaktnih diskov z bazami podatkov. Največ uporabljajo baze podatkov OSH-ROM (Occupational Safety and Health), LISO (Library and Information Sciences Abstracts) in Britanske knjige v tisku. Vsekakor je največja prednost baz na kompaktnih diskih v tem, da ko knjižnica enkrat kupi bazo na CD, lahko po njej retrospektivno poizveduje takorekoč zastonj, brez visokih cen za priključitev na različne online baze podatkov. Ko pride v prodajo kompaktni disk z novimi dokumenti, dodanimi bazi, lahko starega z doplačilom zamenjamo z novim.

Projekt Računalniki in ljudje (Computers & People Project). V javni knjižnici postaja vedno bolj nujno zamenjati obstoječi sistem avtomatizacije z novim, sodobnejšim. V ta namen so izdelali tudi projekt Računalniki in ljudje. Pri projektu sodeluje poleg strokovnjakov za avtomatizacijo tudi osebje knjižnice, ki bo delalo, oziroma že dela z računalniki. Večina osebja v Javni knjižnici v Sheffieldu, kot najverjetneje v večini knjižnic v svetu, so ženske. Projekt se zato zgleduje po skandinavskem projektu, katerega cilj je bil približati uporabo računalniške tehnologije ženskemu spolu. Tako so v Javni knjižnici v Sheffieldu ustanovili posebno delovno skupino, sestavljeno iz različnih struktur zaposlenega osebja iz vseh oddelkov knjižnice. Poenostavljeno, polovica članov te skupine je iz poslovnih struktur, polovica pa knjižničark. Skupina je specificirala potrebe in želje širokega kroga osebja glede novega sistema avtomatizacije ter ustanovila manjše skupine

("study circles"). Preko sodelovanja in usposabljanja v teh skupinah naj bi knjižničarke izgubile strah pred uporabo računalnikov, pridobile potrebno zaupanje vase in samozavest.

2. Univerzitetna knjižnica

Knjižnica je del knjižničnoinformacijske mreže BLCMP (Birmingham Libraries Co-operative Mechanisation Project) ki obstaja že od leta 1969 in ima danes 50 članic - ljudske, univerzne in politehnične knjižnice. Bistveni sestavni del BLCMP mreže je skupen pregled fondov knjižnic - online vzajemni katalog. Le-ta omogoča racionalnejšo nabavo nove literature ter izkoriščanje obstoječih fondov, saj pospešuje medbibliotečno izposajo. Online vzajemni katalog uresničuje načelo enkratne obdelave posamezne bibliografske enote. Sodelujoče knjižnice lahko iz vzajemnega kataloga črpajo dokumente za svoje lastne potrebe (downloading), lahko jih spreminjajo, popravljajo ali dodajajo podatke (lokacijo, št. izvodov), hkrati pa lahko prispevajo podatke o dokumentih, ki jih še ni v vzajemnem katalogu.

V okviru BLCMP mreže deluje tudi online avtomatizirani sistem izposoje, ki se imenuje CIRCO.

V Univerzitetni knjižnici me je še posebej navdušil OPAC (Online Public Access Catalogue), ki je v tej knjižnici že povsem izpodrinil uporabo klasičnih kartotečnih in mikrofiš katalogov. OPAC je tisti online javno dostopni računalniško podprti katalog, ki je zgrajen in sprogramiran tako, da lahko išče po njem uporabnik sam, brez pomoči knjižničnih delavcev. V sodobnih knjižnicah naj bi sčasoma povsem nadomestil tradicionalni kartotečni katalog. BLCMP online katalog se imenuje STAR. Je izredno uporabniško prijazen, saj je jezik iskanja zelo enostaven. Uporabnik lahko išče po avtorju, naslovu, klasifikacijski številki, ISBN, po predmetu in po ključnih besedah. STAR posreduje tudi informacijo o dostopnosti dokumentov (npr. lokacijo, število kopij, izposojevalni status dokumenta). Če uporabnik vtipka številko svoje knjižnične izkaznice, pa pove, katero knjižno gradivo in od kdaj ima izposojeno.

Univerzitetna knjižnica je tudi članica JANET (Joint Academic Network) omrežja, preko katerega ima online dostop do katalogov številnih drugih univerznih knjižnic v Veliki Britaniji, ki so članice omrežja (Cambridge, Oxford, London University...).

3. Knjižnica politehnike

V Centralni knjižnici politehnike v Sheffieldu so lani prešli na avtomatizirano akcesijo in katalogizacijo, pri čemer uporabljajo mikror računalnik PRIME 9650 (v kratkem ga bodo zamenjali s PRIME 4150) z Adlib programsko opremo (DCS), letos pa so prešli na povsem avtomatizirano izposajo s programsko opremo Adcirc. Avtomatizirani sistem izposoje in katalogizacije je online, torej so podatki

o izposojenem gradivu vsak trenutek ažurni, vse štiri knjižnice pa imajo preko terminalov dostop do podatkov.

Pričeli so tudi graditi lastne baze podatkov za svoje posebne zbirke (diplome in disertacije, raziskovalne naloge, uradne dokumente, pogodbe velikih podjetij, zbirko dokumentov Evropskega dokumentacijskega centra itd.). Pri gradnji lastnih baz podatkov uporabljajo programsko opremo MIRABILIS in strojno opremo PC III opus.

Knjižnica ima tudi online dostop do tujih baz podatkov preko gostiteljev DIALOG, DATASTAR in ESA/IRS. Zanimivo je, da imajo profesorji in študentje na voljo le omejeno število brezplačnih informacij (za doktorsko disertacijo, raziskovalno nalogo, ki je v interesu fakultete...). Posledica tega je, da so uporabniki online informacij, v večji meri kot uslužbenci in študenti politehnik, razna podjetja in organizacije, ki sami krijejo stroške računalniških poizvedb.

V. Povezovanje knjižnic in informacijskih centrov v Sheffieldu in petletni knjižnično informacijski načrt (1988-1993)

V Sheffieldu je že dolgo jasno izražena potreba po povezovanju knjižnic in informacijskih sistemov. Prvi primer takega povezovanja je leta 1932 ustanovljena organizacija SINTO (Sheffield Interchange Organization). V tridesetih letih je organizacija povezovala javne in specialne knjižnice na območju južnega Yorkshira in severnega Derbyshira. Danes je SINTO še vedno pomemben pri povezovanju in komuniciranju med knjižnicami, predvsem na področju medbibliotečne izposoje. Je tudi pomemben član združenja SCOCLIS (Standing Conference of National and University Libraries), ki povezuje britanske nacionalne in univerzitetne knjižnice. V zadnjem času sodelujejo pri pripovezovanju knjižnic tudi združenji SHEMROC (Sheffield Media Resources Organizing Committee) in SLCC (Sheffield Libraries Coordinating Committee) ter razne ad hoc delovne skupine. SLCC štirikrat letno organizira srečanja vodij vseh večjih in pomembnejših knjižnic (javnih, univerzitetnih, politehničnih, vladnih, šolskih itd.) v mestnem okrožju.

V Sheffieldu so torej precej razvite razne oblike medknjižničnega povezovanja in imajo dolgoletno tradicijo. Kljub temu da je knjižnično-informacijski sistem v Sheffieldu že danes eden od štirih največjih in najbolj razvitih v Veliki Britaniji, pa ima še vedno določene pomanjkljivosti. Le-te se kažejo predvsem v tem, da je na današnji stopnji razvoja povezovanje in sodelovanje med knjižnicami še vedno v preveliki meri odvisno od interesov in entuziazma posameznikov, ki sodelujejo v tem procesu.

Petletni knjižnično-informacijski načrt (1988-1993). Preseči pomanjkljivosti dosedanjega povezovanja je cilj Knjižnično-informacijskega načrta, ki naj bi v petih letih postopoma povezal vse knjižnice in informacijske centre v Sheffieldu ter okoliški regiji v enoten knjižnični informacijski sistem. Načrt je pripravil Komite za koordinacijo knjižnic v Sheffieldu (SLCC), pri projektu pa sodelujejo še Mestni svet, Univerza, Politehnika, Gospodarska zbornica in druge ustanove. Finančna sredstva za pripravo in izvedbo načrta so preskrbele Britanska knjižnica ter nekatere vladne organizacije in službe.

Splošni cilj načrta je podpreti razvoj Sheffielda kot industrijskega in poslovnega središča, dvigniti raven izobraževanja, preživljanja prostega časa, kulturnega udejstvovanja ter razviti komunikacijo z vsemi uporabniki informacij. Specifični cilji projekta pa so: zagotoviti, da bi vsi sodelujoči pri preskrbi informacij v knjižnicah in informacijskih centrih imeli potrebno znanje o tem, katere dejavnosti in službe so na voljo uporabnikom in katerim skupinam uporabnikov so namenjene; omogočiti dostop do vseh željenih informacij, dokumentov oziroma knj. gradiva; omogočiti največjo možno izkoriščenost obstoječega človeškega in materialnega potenciala; identificirati zainteresirane organizacije, ustanove ali posameznike, ki bi želeli prispevati v proces povezovanja.

Največji poudarek v petletnem načrtu povezovanja vseh knjižnic in informacijskih centrov na regionalnem območju je na oblikovanju skupne baze podatkov, ki bi bila vir informacij lokalnega referalnega centra. Baza podatkov bi bila dostopna preko mikroročunalnikov oziroma terminalov, pa tudi v tiskani obliki, iskanje pa mogoče po obliki knjižnega gradiva in po vsebini.

Načrt vključuje tudi skupno omrežje knjižničnih katalogov, online dostop do vseh katalogov knjižnic v Sheffieldu, kar je posebej pomembno za še racionalnejšo nabavno politiko.

Ovire, ki stoje na poti povezovanja, so predvsem v dosedANJI uporabi različne programske opreme v knjižnicah oziroma informacijskih centrih ter v različni stopnji izkušenosti pri njeni uporabi. V preteklosti je bilo premalo poudarjeno sodelovanje glede izbire programske opreme, medtem ko je strojna oprema v večini knjižnic in informacijskih centrov kompatibilna.

Knjižnice in informacijski centri, povezani v enoten sistem, bi torej lahko nudili uporabnikom več in bolj kvalitetne informacije. To pa postaja v hitro razvijajočem se poslovnem središču, kot je Sheffield, ki se leta 1992 vključuje v enoten evropski trg, vse bolj pomembno.

VI. Reševanje finančne problematike

Namesto zaključka bi kot zanimivost nakazala, kako Javna knjižnica v Sheffieldu rešuje finančne probleme. Trenutna britanska vladna politika omejevanja finančnih sredstev, namenjenih družbenemu sektorju, ima za posledico tudi padanje obsega sredstev za dejavnost knjižnic. Kljub številnim poskusom redefiniranja ciljev znotraj knjižnic (npr. selektivna in usklajevalna nabavna politika literature), vodi to k številnim negativnim posledicam, kot so zmanjšanje števila zaposlenih ter krajša odprtost knjižnic.

Problematično in zaskrbljujoče je tudi razmerje med stroški za osebje na eni strani in stroški za knjižno gradivo na drugi strani. Stroški za osebje nenehno naraščajo (kljub zmanjševanju števila osebja, stroški zaradi vedno bolj kvalificiranega osebja rastejo), prav tako stroški za nabavo literature, vsota namenjena za to pa ostaja ista, oziroma njena vrednost zaradi inflacije celo pada. V knjižnici pa se zavedajo, da sta v času finančnih restrikcij kvaliteta zaposlenega osebja pa tudi kontinuiran nakup nove literature, vitalnega pomena za obstoj knjižnice.

Težko finančno situacijo skuša Javna knjižnica v Sheffieldu reševati na različne načine. Centralna mestna knjižnica se je začela ukvarjati z založniško dejavnostjo za knjižno gradivo o Sheffieldu in območju South Yorkshire (knjige, turistični vodiči, zemljevidi itd.). V pritličju Central City Library so pred leti odprli trgovino, v kateri prodajajo to gradivo, pa tudi koledarje, posterje, čestitke, razne malenkosti in spominke z oznako "Sheffield" ali "Sheffield City Libraries". Podobna trgovina je tudi v pravkar odprti novozgrajeni lokalni knjižnici. Gledališko dvorano (Drama Studio) pa Mestna javna knjižnica za plačilo oddaja raznim gledališkim skupinam.

Knjižnica priložnostno išče tudi sponzorje, ki so v večini primerov gospodarske organizacije. Sponzorji finančno podprejo le zelo specifične aspekte knjižničnih uslug in nekatere informacijske centre, pa še to ponavadi z manjšimi vsotami.

Z namenom, da bi pridobila čimveč finančnih sredstev za svojo dejavnost, je javna knjižnica v Sheffieldu ustanovila Znanstveni in tehnološki park, ki nudi informacije ter računalniške poizvedbe in SDI profile številnim organizacijam in podjetjem v Sheffieldu in okolici. Poleg cene za računalniško poizvedbo oziroma SDI profile osebje zaračunava posebej še svoj porabljeni čas (npr. petnajst minut, porabljenih za stranko stane dvanajst in pol, ura pa petdeset angleških funtov).

Poleg vseh teh aktivnosti se javna knjižnica tudi trudi čimbolj izboljšati svoje usluge in poslovanje. Da bi to dosegli, dajejo poudarek predvsem razvijanju finančnega poslovanja, večji kontroli priliva in odliva finančnih sredstev, aplikaciji tehnik marketinga ter večjemu povezovanju in sodelovanju z drugimi knjižnicami in informacijskimi centri, predvsem na področju nabavne politike in izposoje gradiva.

Pomembna je tudi struktura zaposlenih. Stalno preverjajo in ocenjujejo, ali so pravi ljudje na pravih delovnih mestih. Od zaposlenih se pričakuje kvalitetno delo in učinkovitost na eni strani, na drugi strani pa imajo nenehno možnost pridobivanja novih znanj, dopolnilnega izobraževanja in obiskovanja raznih tečajev. Za permanentno izobraževanje in usposabljanje so stimulirani s poklicnim ter profesionalnim napredovanjem in višjo plačo.

Da bi bila dejavnost knjižnice čim bolj kvalitetna, so razvili tudi raziskovalno dejavnost. Med mojim obiskom v Sheffieldu so bile v teku raziskave oziroma študije uporabnikov (kdo in zakaj so uporabniki javne knjižnice v Sheffieldu, njihovo zadovoljstvo, želje in potrebe) ter primerjalna študija o poslovanju knjižnic na območju Yorkshira.